

La inundació d'Alaquàs de 1957

14 d'Octubre de 1957, un dia memorable per als habitants dels pobles de L'Horta i de València ciutat: el dia de la riuada.

Fou extraordinàriament abundant la pluja caiguda els dies d'abans. Al llarg del dissabte, dia 12, celebració de la Mare de Déu del Pilar, del diumenge, dia 13, i també al llarg del mateix dilluns, dia 14, a les comarques de Els Serrans, el Camp de Túria, L'Horta i la Foia de Bunyol plugué com mai no havia plogut. Les aigües que arriben al riu Túria, i als barrancs que travessen els termes dels pobles de l'Horta, inundaren camps i pobles, i molts dels carrers de la ciutat de València.

Totes estes inundacions són conegudes com la *gran riuada del 57*. A Alaquàs també entrà aigua, i provocà desastres i maldecaps com ara descriurem per boca dels que ho patiren.

Abans de donar-los la paraula als protagonistes, faig una breu introducció. Al poble d'Alaquàs, des de temps immemorials, era freqüent que de quan en quan vinguera la *rambleta*, i que les aigües cobriren les vies del tren i s'escamparen pels terrenys que separaven Alaquàs d'Aldaia (camps d'oliveres, camp de futbol "vell", i camps de garroferes on actualment està el polisportiu d'Aldaia) i, una volta superada la sèquia de Benàger, que ompliren els camps d'horta cara a Xirivella. Un cavalló de terra, de vora un metre d'alçada, al llarg del carrer de Sant Gaietà i Sant Josep, fitava els termes dels dos pobles i impedia que l'aigua de la *rambleta* invaira Alaquàs.

Esta volta, però, en octubre de 1957 la vinguda d'aigua fou extraordinàriament molt més abundant. Baixaren corrents d'aigua de les fortes pluges caigudes a la serra de Xiva, al Pla de Quart i als Carasols. I ens entrà aigua pel barranc de la Saleta, després de botar les vies del tren per l'estació. I també pel camí del Coscollar i pel camí vell de Turís (hui carrer Cuenca). Les aigües d'estos dos camins fondos que tenien una eixida natural pel camí vell de Torrent/Camí del Cementeri, buscant el barranc de Torrent, varen desbordar la senda que conduïa al cementeri i inundaren els camps de la partida de La Sequieta, a dreta i esquerra de la fillola.

La trompada forta d'aigua ens arribà a migdia del dilluns 14. Els carrers de les parts més baixes del poble s'ompliren d'aigua, anà pujant el nivell i en moltes de les cases no pogueren evitar que entrara l'aigua. Foren moments dramàtics, com molt vivament ens han descrit els seus protagonistes. Els donem ara la paraula, per a que ens ho conten de manera directa :

Pepe Martí Montalt. 18 anys (nascut en 1939)

«El dissabte 12 d'octubre, festa de la Mare de Déu del Pilar, i el diumenge, 13, estava jo en Montcada, amb alguns joves més d'Alaquàs, en una reunió d'Acció Catòlica, en el convent de les Obreres de la Creu. Recorde, al tornar el diumenge després de dinar, que arribàrem a València amb molta pluja, però molta. Quan arribàrem a Alaquàs encara plovia, però per la nit tot semblava normal.

A l'endemà dilluns, aní a treballar a València en el tramvia. Vaig arribar a les 8.30h al carrer Cirilo Amorós, on estava la impremta en la que jo treballava, i ja ens estranyà que els *jefes* no havien alçat les persianes. Com que ells vivien a l'altra banda del riu, i eixa nit el Túria ja s'havia desbordat, no pogueren arribar. A les 10.30h, com que estàvem parats i la gent contava que el barri del Carme estava inundat, ens acostàrem a vore què passava i d'allí, pel carrer de Quart, arribàrem a les torres i agafàrem el tramvia per tornar a casa.

Quan arribí, prou abans de dinar, pel carrer de Sant Hipòlit quasi no passava aigua. Mon pare havia posat una post, preparada de sempre, que col·locàvem per les ranures dels dos pilons de la porta. I estant dinant, per la porta del teatret, que estava davant mateix de ma casa, començà a eixir

aigua. Es veu que començà a entrar aigua en quantitat pel carrer de Castelló, omplí els corrals, inundà el teatret, i acabà eixint l'aigua en tromba per la porta del teatret.

El *tio* Bernardo, la *tia* Rosario i sa mare, la *tia* Antònia, es refugiaren de moment en ma casa. Tot i que teníem la post, encara ens entrà més de dos dits d'aigua. Quan ja amainà la cosa, per si de cas tornava a eixir-se'n la *rambleta*, ens n'anàrem a dormir a ca ma *tia* Conxa, que vivia en un pis en el carrer Major, prop de la farmàcia.»

Miguel García Bonet. 17 anys

«La nit del diumenge 13, estava jo tocant la trompeta en el City Bar de València, i serien les 11 o 12h de la nit em digueren: *Ves-te'n a casa que si t'encantes no podràs arribar. Està plovent molt, i hi ha aigua per tots els costats*. Un client d'Aldaia que estava al local i jo agafàrem un taxi i entràrem al poble pel bar Alós, buscant Aldaia per la fillola. Però abans d'arribar a les vies del tren, davant de ca Poves, al vore el toll d'aigua que cobria les vies del tren, el taxista ens digué que no s'atrevia a creuar les vies en el cotxe. L'home d'Aldaia, que venia també en el taxi, hagué de dormir en ma casa.

Jo vivia en una casa del carrer Major, quasi en front de la farmàcia, i teníem tenda. Per baix, creuant tota la casa, passava la Sequieta. Per la trapa que utilitzaven per a netejar la sèquia i traure el tarquim, ens entrà aigua. També ens entrà aigua pel carrer i pel corral. Es posà més de mig metre d'aigua. Salvàrem el gènere que poguérem, pujant-lo al segon pis del casino que teníem al costat de casa. Per la vesprada, quasi fent-se de nit, vaig voler anar a ca la *novia*, que vivia en el carrer Primo de Rivera, ara Germanies. Per la fillola arribí al bar Alós i, vorejant les cases i la sèquia que passava per davant, en més de mig metre d'aigua, apleguí al carrer Primo de Rivera. Per cert que salvant les trapes de la sèquia, vaig pegar un *entropessó* i em vaig fer molt de mal en la cama.»

Asunción Besó Montón. 24 anys

«El meu home, Agustí, jo i la xiqueta de tres mesos vivíem al carrer Major, baix del casino que hi havia en front de la farmàcia. Vivíem en casa de mon

tio Virgilio i de ma *tia* Antonieta. Però els dies aquells de tanta pluja, els meus sogres, que vivien en les casetes de *Cassola* en el carrer Mestre Serrano, tocant la fillola, se n'havien anat a Ademús, i com la meua cunyada festejava, ens havíem traslladat uns dies per a estar a l'aguait.

Així és que el dilluns aquell, com que havia plogut tant, el meu home, que treballava per al *tio* Tomasset el florista, no anà al camp. I allà a mig matí, al vore com anava omplint-se el carrer d'aigua que venia de l'altra banda de la fillola, agafàrem rajoles d'una obra que hi havia prop i férem com una pareteta en la porta i en el corral. També ho feren les cases del veïnat. Encara així, ens entrà aigua. El bagul de la roba el deixàrem damunt del llit, i per la fillola ens anàrem al carrer Major, a la casa on vivíem. Els camps a una banda i altra de la fillola estaven tots plens d'aigua.

La *tia* Antonieta estava a soles, i començava a entrar-li aigua per la porta. Vaig vore el dot en perill, però encara arribí a temps de salvar-lo. El meu home se n'anà a avisar la meua cunyada, que treballava en el carrer Nou/Venerable Sarrió, en ca *les Cabudes* i es quedà a dormir amb nosaltres.

A l'endemà ens passàrem el dia netejant la casa dels sogres, i també la casa del carrer Major on vivíem. I ens acostàrem al carrer de Sant *Francisco* i al carrer de la Pau, a vore el desastre de les cases perquè en eixos carrers entrà molta més aigua. I encara n'entrà més en Aldaia...»

Tomás Martínez Palop. 11 anys

«El dissabte i el diumenge aquells va ploure molt, i la terra ja no xuplava l'aigua que anava caient. Com que el dilluns a primera hora del matí havia deixat de ploure, els xiquets anàrem a escola en botes, paraigües o impermeable qui s'ho podia permetre. La ràdio anava contant el desbordament del riu Túria per València, sobretot per la banda esquerra, que s'havia produït durant la nit i també per allà pels poblats marítics. Serien les 11.30h quan arribà a l'escola la notícia del desbordament dels barrancs de Xiva i de la Saleta d'Aldaia, i que venia la *rambleta*. El mestre ens envià a tots a casa.

Arribí a casa en el temps just abans que començara a inundar-se el carrer de la Sèquia/Pare Guillem on jo vivia. En aquells moments hi havia tan gran tronada i queia tanta aigua que a penes podies reconèixer els veïns de l'al-

tra banda del carrer. I serien les 12.30h. quan començà a passar aigua pel meu carrer. Recorde que una de les preocupacions més grans dels meus pares fou salvar el sac de farina, pujant-lo a la cambra. Cal tenir present que gran part de les famílies pastaven el pa en casa i el portaven a coure al forn més pròxim.

La majoria de les cases del carrer de la Sèquia/Pare Guillem estaven ocupades per llauradors, que disposaven de fem en els estables, d'entauladores i de grans pedres que serviren per poder muntar com un muret de contenció a la porta de les cases i evitar així l'entrada de les aigües. El nostre carrer en aquella època era el més baix del poble i de natural servia de canalització per a l'eixida de les aigües pluvials de tot el poble.

Continuà plovent fins les 4h de la vesprada, i anà augmentant el cabdal d'aigua fins una altura de 40 cm. Des de l'andana observàvem el pas de l'aigua que arrossegava troncs, joguets i articles de fusta dels tallers que hi havia en la part del poble on l'aigua havia entrat arrasant tot el que trobava al seu pas.

Serien ja les 6 de la vesprada quan al baixar el nivell de l'aigua poguérem transitar per les voreres i acostar-nos a l'alteró junt al molí (que era com un pont per a creuar la sèquia i entrar a l'horta) davant del cantó del castell i tocant les Doctrineres. Des de allí poguérem contemplar el pas de l'aigua per la *rambleta* d'Aldaia, que inundava tots els camps i es fonia amb l'horitzó.»

Vicent Martí Barberà. 22 anys

«Recorde que el diumenge¹³ varen fer el soterrar del pare d'un amic meu, que vivia en el carrer de Sant Hipòlit, mig plovent el dúiem al muscle com solia fer-se. A l'endemà, en eixa mateixa casa l'aigua entrà pel carrer de Castelló, i si haguera segut un dia abans, s'haguera endut el difunt de cos present...

El dilluns, passades ja les 12 h., vaig eixir de la peroleria cara a ma casa, en el carrer de la Mare de Déu de l'Olivar, i quan em trobava amb més gent davant del forn de *ca mona*, en la part més alta del carrer, veiem com allà al fons del carrer anava pujant el nivell de l'aigua. La casa on vivia jo

amb ma mare, de planta baixa com totes les del *barri del tio Redó*, estava entre els carrer 2 de Maig i de la Pau. En arribar a casa em trobe que l'aigua cobrix el carrer però que encara no entra dins de casa. Entre, la porta la deixo oberta, comence a arreglar coses i de colp i volta comença a entrar aigua del carrer. En uns minuts, com la casa pegava en fonda, es posà aigua per dalt dels llits i matalassos. Quan vaig eixir al carrer hi havia aigua per dalt del genoll...

L'aigua de la *rambleta* entrà pel carrer de Sant *Gaietà* i Sant Antoni, i també pels carrers de la Pau i de 2 Maig. En les cases del carrer de Sant Antoni l'aigua arribà al nivell de 70 cm i hagueren de pujar en cordes a alguns veïns als pisos del veïnat. I en les cases del carrer de la Pau, tocant el carrer de la Mare de Déu de l'Olivar, arribà als 80 ó 90 cm i arribà a tapar la màquina de cosir en alguna casa.

En el cantó del carrer Sant Josep i el carrer de Castelló, el meu sogre tenia el taller on feien paelles (molt abans de traslladar-se al polígon industrial), on entrà molta aigua. Igual que en el taller de Salvador Forment, que estava en el mateix carrer, quasi al costat. Després de dinar, se'n anà la llum. Anà baixant el nivell de l'aigua però vàrem estar tota la nit sense llum.»

Luis Valero Lahuerta. 15 anys

«Vivia amb els meus pares i germans, en el *Bovalar*, en una casa tocant el motor de la Societat. Aquells dies em pillaren les pluges en el llit, en una grip que, per cert, em costà molts dies de llevar-me-la de damunt.

Recorde que foren dos o tres dies de pluges intermitents, amb molta intensitat. Caigué molta, però que molta aigua. De la finca dels Viviers Forestals baixava molta aigua, entre els buits de les *tuyes* que feien de tanca. Tinguérem sort en ma casa d'estar rodejats de sèquies de rec, i que l'aigua no entrara. N'entrà una poca per la banda de darrere al corral, pels forats de les parets.

Els camps del *Bovalar* els veies tots plens d'aigua, però l'aigua corria cap avall, de camp a camp, anava corrent i no s'estancava. Després vaig sentir dir que el Camí Vell de Torrent per anar al cementeri, arreplegà molta aigua que venia del camí del *Motor de la Viuda* (hui carrer de Cuenca) i

també de tota la que arreplegava el camí del motor de la Societat dels camps del *Bovalar*.»

Miguel Martí Medina. 17 anys

«A mi les pluges del dilluns em pillaren en el forn de la meua família, en front del castell on comença el carrer Major, molt a prop d'on estava el molí. Fa anys que desaparegué, i hui el solar de tot allò forma part de la plaça.

En totes aquelles tempestats de la nit i d'aquell matí, i tal com anava creixent el nivell d'aigua, mon pare i mon *tio* pensaren que anava a fer falta pa, i vàrem estar coent pa sense parar. Recorde que l'aigua del carrer anava pujant de nivell, topetava en les sèquies del molí i se n'anava pel carrer de la Sèquia. Pel carrer venien *plumeriets* de fusta a punta pala...El nivell arribà a tocar el mur del castell i començà a entrar aigua en el forn. A mon *tio* Vicent que estava en la boca del forn li arribà l'aigua per dalt del turmell, i haguérem de parar...»

Paquita Usedo Sena. 22 anys

«La meua germana Maria i jo vivíem en el número 18 del carrer de la Pau, quasi tocant el carrer de la Mare de Déu de l'Olivar, en la casa de ma iaia, amb dos *ties* fadrines. Aquell matí de dilluns, estava treballant en el taller de castanyoles de mon pare, en el carrer Dr. Barberà. Plogué molt, moltíssim. Eixirem al carrer quan parà un poc, i veiem córrer gent comentant que venia la *rambleta*. Ramon, el meu *novio* (encara no ens havíem casat), que treballava també en el taller, se'n anà corrent a traure les *ties* de casa. No podien ni creuar el carrer de la força que duia l'aigua. A ma *tia* Teresa la *Minera*, cunyada de les meues *ties* que també vivia al carrer de la Pau, la tragueren Ramon i mon *tio* Fernando, el seu fill. L'aigua portava vies de tren de l'estació, veies passar troncs, tot el que pugues imaginar, tot ho aramblava...

En les cases de la banda de baix del carrer de la Pau l'aigua arribà a un nivell molt alt, en casa de les meues *ties* no es veia la màquina de cosir. En canvi, en la part del carrer més a prop de la carretera d'Aldaia, no entrà

tanta aigua a les cases. La casa de ma iaia quedà inservible: el fang aquell, que era un tarquim apegalós desfeu tots els mobles. Ens donaren unes 4.000 ptes. d'indemnització.»

Pilar Palop Besó. 17 anys

«Jo vivia al carrer Primo de Rivera, ara carrer de les Germanies, entre el carrer de Cadis i Ramon y Cajal, per cert que en aquells anys entre els carrers Nou/Venerable Sarrió i el de Cadis hi havien camps d'horta, les finques es varen construir anys després.

Bé, eixe dilluns jo no aní a treballar, estava en el llit, engripada. Per aquells dies hi havia una passada de grip. Es veu que l'aigua arribà d'una trompada, perquè poc abans de l'hora de dinar notí que l'aigua arribà de cop a la bancada del llit. Em vaig tirar a terra, i com l'aigua continuava pujant, i la casa era només de planta baixa, com poguérem pujarem a la teulada en una escaleta.

I allí dalt vàrem estar més de dos hores. L'aigua que havia entrat en casa anà colant-se pel pou cec que teníem en el corral. Però ens quedà un bon toll de tarquim. Com que se n'havia anat la llum, l'endemà ens passàrem el dia netejant i llevant tarquim.»

Ramon Portalés Palop. 12 anys

«Eixe any jo feia 2n de batxillerat, i com en el poble no s'impartia el batxillerat anava a Torrent, a l'acadèmia Santo Tomàs. El dilluns eixe vaig eixir de casa abans de les 8h sense paraigües, perquè no plovia en eixe moment, i me n'aní al Camí Nou a agafar el tramvia. Al passar pel barranc ja vaig observar que anava mig ple. Quan vaig arribar a l'acadèmia m'es-tranyà no trobar a cap torrentí.

Al poc arribaren Rafa Martí i Vicent Aguilar, que també venien d'Alaquàs. Vàrem estar esperant, i al final ens digueren que s'havien suspès les classes, i ens enviaren a casa. Serien prop de les 10h quan agafàem el tramvia per a tornar a casa, i una volta dalt arranca a ploure, i mamprén a tornar i a caure llamps. No havíem arribat encara a l'encreuament de la carre-

tera de Picanya, el tramvia es quedà parat. Es veu que un llamp caigué sobre la línia i cremà el motor.

Baixàrem espantats, i tots xopats ens refugiàrem en una tenda d'ultramarins que hi havia abans d'arribar al cantó. Plovia fort, però molt i sense parar, i baixava més d'un pam d'aigua. I com que no parava de ploure, allí ens quedàrem hores i hores.

Havia deixat de ploure, però el servici del tramvia no funcionava. I serien ja les 5h de la vesprada quan decidírem tornar a peu. Quan arribàrem al pont ens trobem que l'aigua del barranc quasi anava carejant per dalt, i donava molta por passar. Després de travessar, com que la carretera feia un poc de pujada, no xafàrem aigua fins que no arribàrem als jesuïtes. A partir d'ací, a poc a poc el nivell anava pujant, i veiem com una gran toll d'aigua que corria d'una banda a una altra de la carretera. El nivell arribava a més d'un pam, i a mida que avançàvem anava augmentant.

En això passà espaiet un camió de llimonades, i poguérem enganxar-nos en l'*estribo* de darrere. Baixàrem en la fillola i per allí entrarem al poble. La fillola estava un poc més alta, i a dreta i esquerra estaven tots els camps embassats. Recorde que en el primer camp a la banda de la dreta, on després construïren el cine Hercumar, estava ple de carabasses porqueres flotant. Pel carrer Major ja no passava aigua però es veia arramblat. En ma casa, al costat de la farmàcia, no entrà aigua perquè mon pare havia posat una post en fem.»

Vicent Forment Boscà. 19 anys

«La primera cosa que recorde és que el diumenge havien soterrat al *tio* Joaquin el de *Fava*, que vivia en la casa del costat. Teníem en el carrer de Sant Hipòlit el taller de *plumiers*, però s'havia quedat xicotet i, per a eixamplar-lo, li havíem comprat a Vicent Tàrrega el local que donava al carrer de Castelló. Recorde que passà pel taller Lluís Besó, que vivia en València, i ens comentà que el riu s'havia desbordat i que havia entrat molta aigua en els carrers de a prop del riu, i que ell havia escoltat per la ràdio que venia encara més aigua. Li digué a mon pare que tancàrem i asseguràrem tot el que poguérem.

Mai podíem imaginar el que passà després. Quan començà a entrar aigua pel carrer de Castelló, en 2 minuts se posà més de metre i mig d'aigua en el taller. Haguérem d'obrir les portes del carrer de Sant Hipòlit, i per allí començaren a eixir el *plumiers* que ja teníem preparats per a enviar als clients. Com poguérem pujàrem a les persones majors al pis de dalt de la casa.

El meu germà Salvoret estava fent la mili en Manises, en aviació. Dimecres, vaig poder arribar al *quartell*. Ell creia que no ens havia passat res, i quan li contí tot el que havia passat no s'ho creia. Vàrem estar 14 setmanes parats, i els clients es portaren molt bé, foren molt comprensius, ens respectaren les comandes per a què els servírem quan poguérem.

No ens arribà ni un duro de les indemnitzacions. Encara com, dies abans li havia tocat un premi gros a la loteria de la Societat Musical. Ma mare havia comprat unes paperetes i gràcies a això ens arribaren 12.000 pessetes.»

Consuelo Blasco del Barrio. 23 anys

«La meua família feia poc que ens havíem posat a viure en el barri Fermín Sanz Orrio *el de los Faroles*, i jo treballava en el taller de castanyoles de Francisco Usedo.

Aquell matí ploqué molt, i el *tio* Paco ens envià a casa abans d'hora. El cel estava negre, molt negre. Per arribar a casa havia de travessar la carretera d'Aldaia i el carrer de Cuenca. Passava tanta aigua per la carretera d'Aldaia que quasi ens arrossegava. Baixava molta aigua de l'estació, i també del carrer *dels gitanos* on hi havia un transformador. També n'abai-xava pel carrer de Cuenca, però molta menys i poguérem creuar sense tanta dificultat. Pel camí del Cementeri anava tanta aigua que n'entrava pel carrer dels Maios/Balmes. En el barri no entrà d'aigua. Per la vesprada recorde que no treballàrem.»

Vicent Besó García. 29 anys

«Jo treballava en *Maderas Mocholí*, magatzem de fusta que hi havia en l'estació d'Aldaia, vora les vies. Recorde que botà aigua per dalt de les vies amb molta força, i ens entrà prop d'un metro de nivell. Quan ens donàrem

compte havia arrossegat troncs i tot. Anàrem després a l'horta a arreplegar-los.

En ma casa, en el carrer Benlliure, no entrà aigua. Però en casa del meu germà José, en el carrer de la Pau n'entrà molta, i li donaren indemnització.»

Joaquín Barberà Martí. 27 anys

«Mon pare, Joaquín el de *Fava* morí a les 2h de la matinada del diumenge, i l'enterro el férem el mateix diumenge pel matí. El dilluns anàrem a donar-li terra sobre les 10h del matí. A la tornada, poc abans de les 12h, arribàrem a casa i ma mare ens digué al meu germà i a mi que no calia que anàrem al taller, *total per dos hores* ... El taller de carros el teníem en la fillola d'Aldaia, on després estigué el bar *Bum-Bum*. Com hi havia una nuvolada negra, molt lletja i en molts llamps, ens quedàrem a casa.

I millor que no se'n anàrem....Serien les 12.30h i començà a entrar aigua pel corral. Havien fet obres en el taller que havia eixamplat el *tio* Salvoret Forment *Safta*, i reventà mig metro per baix la paret de pedra i terra. Entrà aigua en recel, i en 10 minuts es posà 1,30 o 1,40 metres al corral, i dins de casa 60 ó 70 centímetres. Haguérem d'obrir les portes perquè l'aigua eixira pel carrer de Sant Hipòlit. Imagina't si mon pare haguera mort un dia després, l'aigua l'haguera tret llit i tot cap a fora...

Tot allò durà un parell d'hores. A ma mare i a ma *tia* les carregàrem al bè, les traguérem per la porta del carrer Sant Hipòlit i les pujàrem al pis de ca el *tio* Salvoret Forment. En el pis n'arribàrem a dormir, i durant uns quants dies, nou o deu persones en el menjador, a terra. La casa la teníem plena de fang i de tarquim. Però és que a més, va ocórrer que ma mare tenia afició a tenir animals en el corral, i en eixos moments tenia en el galliner sis títos, grans i preciosos de més de 6kg cadascú. No poguérem salvar-los. I què férem? Calentets, encara estaven calentets, quan baixà el nivell d'aigua, els vàrem desplomar entre tots, i allí dalt de ca el *tio* Salvoret encara fregírem la carn i la posàrem en gerres d'oli.

En el taller de carros que teníem en la fillola d'Aldaia entrà també aigua per la paret de darrere, que donava als camps. A l'endemà no podíem ni obrir la porta del taller.

Dies després vingué el governador civil i el passaren per la casa, el corral i el taller del tio Salvoret que era un dels llocs on més mal havia fet. Mon tio Pepe Martí *el Justo* anava en la comitiva perquè era de l'Ajuntament. També el portaren pel carrer de Castelló, i pel carrer de la Pau on hi havien moltes cases afectades. Alguns cobraren una indemnització de 4.000 ptes. però en ma casa, com la teníem assegurada i el segur havia de respondre, només en cobrarem 1.000.»

Juan Marí Solves. 27 anys

«Jo festejava en Aldaia, i el diumenge per la vesprada aní al cine amb la *novia*. Al tornar-la a casa la sogra em digué que, com havia plogut molt i deien que venia la *rambleta*, possiblement no podria passar per l'estació. I tingué raó. Quan me'n tornava cap a Alaquàs, una volta passats els jardins i arribí a l'altura del cine "Imperial" l'aigua ja botava els taulons que posaven per a frenar-ne l'entrada. Me'n torní a ca els meus sogres, i passí la nit amb el meu cunyat.

A l'endemà, dilluns, serien les 9h o les 10h, començà a passar algun carro i algun cotxe, i vaig poder passar en aigua pel genoll. Jo vivia en el carrer de Sant Jeroni, i el taller que tenia amb els meus germans donava al carrer de Sant Hipòlit, però en la part més alta, i quan abans de dinar vingué una trompada forta, no arribà a entrar aigua. Pel carrer de Sant Jeroni i per la part més alta del carrer de Sant Hipòlit corrien tres o quatre dits d'aigua ja cara el carrer Benlliure. En el corral de casa sí que entrà un poc d'aigua per la part on s'ajunten el carrer de Castelló i el carrer del Norte/Tribunal de les Aigües, on hi havia un descampat que entrava cap a dins fins arribar al corral de les cases.»

José Andreu Sancho. 13 anys

«Jo estava en el llit, en grip. Ma casa, en el carrer Major, confrontava al carrer Nou/Venerable Sarrió, i des de la finestra vaig vore passar l'aigua, en alguns moments en molt de toll, que anava cara el molí i el carrer de la sèquia. El meu iaio posà en la porta de casa una entauladora i tapà les juntes amb fem, perquè no entrara aigua.»

Fina Martínez Palop. 13 anys

«El diumenge el recorde com un dia plovent. El dilluns no aní a escola. Mon pare tragué una post i una entauladora per a la porta de casa, i posàrem fem per a que no entrara aigua. Sí que n'entrà pel corral, però poca. En algunes cases del carrer sí que n'entrà. Al costat de ma casa vivia la *tia* Rosario Peris la *Picaora* i no pogué evitar que se li posara 30 o 40cm d'aigua dins de casa. Li feu molt de mal en els calaixos, en la roba, en els mobles, i crec que li arribà alguna indemnització. A primera hora del matí havíem portat creïlles i cebes per a torrar al forn de *Xapa*, en el carrer Advocat Palop Guillem, i ja no poguérem anar a per elles.

Dies després demanaren voluntaris per anar a València a netejar, i recorde que mon pare anà uns quants dies junt amb Evaristo, que era del veïnat.»

Francisco González Planells. 13 anys

«Treballava en la impremta *Manipulados Palop*, en la placeta del carrer de la Sèquia. Hagué un moment que plovia sense parar, tot eren trons i llamps, i se'n anà la llum. Pel carrer de la sèquia anà augmentant el nivell de l'aigua, més de mig metre, i tot i que posaren una post en fem començà a entrar aigua en la impremta. Pujàrem a l'andana, i allí dalt vàrem estar unes quantes hores.

També estava *don Vicent* el vicari, perquè la pluja el pillà en la impremta. Quan deixà de ploure vàrem estar esperant que baixara el nivell de l'aigua, i al final decidírem eixir al carrer. Serien ja les 3h o les 4h de la vesprada. Jo vivia en el carrer Major, en front del casino. *Don Vicent* vivia en la plaça del Santíssim, i vàrem eixir junts, a mi l'aigua m'arribava a la cintura. Passàrem per la placeta de la Creu, pel *cobertís* i quan arribí a la placeta del Santíssim, agarrant-me a la paret, l'aigua m'arribà al pit. Com vaig poder, pel carrer del Forn arribí a ma casa.

En casa menys mal que estava mon pare. Ell treballava de nit, de vigilant en *Vento Galindo*, la fàbrica de licors que hi havia dins d'Aldaia. A l'hora de tornar a casa es trobà en problemes per travessar les vies de tren per l'estació. Al final, set o huit homes es decidiren a passar, agafats a una corda. Arribà a casa, però era tanta l'aigua que arribava al molí que regolfava i

començà a augmentar el nivell de l'aigua en aquell tros final del carrer Major. Entrava molta aigua en ma casa, i mon pare pogué trencar una paret en el corral, i fer que l'aigua se n'anara pel pou d'aigua que tenien compartit en la casa del costat.

A tot açò, la sèquia de Benàger, que anava vorejant els corrals de les cases de la placeta dels Ollers i de la plaça del casino, s'embossà de canyes en el pontet per on passaven els carros cara l'horta, abans d'entrar en el partidor del molí. En el motor del Rotllet, vora la sèquia, vivia *Huiso* i la seua família, i l'aigua de la sèquia regolfava i pujava el nivell en la casa del motor. Buscaren a set o huit hòmens del veïnat, i plovent i tot començaren en aixades i pics a trencar la sèquia a l'altura del corral de ca *don Federico*. I de prompte pegà un esclafit d'un llamp que es veu que anava cap al transformador que hi havia en el pontet, pegat a la casa de *don Federico*. En el castell hi havia un parallamps, i es veu que el va atraure, i entrà a la torre que donava al cantó del molí, per un forat gran que feu en la paret de la torre que mira cap a l'església. Tardaren uns anys en arreglar eixa paret. Mon pare contava que *Huiso* esvarà, es trencà la cama i estigué a punt d'ofegar-se. El tragueren de la sèquia com pogueren.

Jo acabí agafant la grip. Tinguí angines, i em durà 15 dies.»

Consuelo Lino Forment. 17 anys

«Jo vivia en el carrer de València, enfront de la placeta de Sant Roc. En ma casa no solia entrar aigua quan plovia fort perquè l'entrada estava un poc més alta que altres cases del carrer. Però començà a pujar el nivell d'aigua del carrer, i mon pare posà una post a l'entrada. La meua germana, major que jo, estava en el llit, malalta de grip. I el meu cosí Francisco Lino el *Sabater* que vivia enfront li ajudà a mon pare a pujar al pis el sac de farina perquè veiem que allò anava en augment.

I seria un poc abans de la 1h vàrem vore com entrava ja molta aigua que venia del carrer de la Sèquia i com anava omplint-se d'aigua la placeta de Sant Roc. Recorde que tres o quatre anys abans vàrem preparar els de l'Ajuntament com un desaigüe, per a què l'aigua procedent de la placeta de Sant Roc, pel carreronet de Sant Isidre, anara a parar a una reixa tocant el campanar i conduïra l'aigua, per una canalització subterrània per baix del

cobertís, a la sèquia per davant de les catequistes. Però com la sèquia i el mateix carrer anaven tan plens, de res va servir aquell desaigüe. Mon pare, quan estaven fent aquella canalització subterrània per baix del *cobertís*, va advertir als de l'Ajuntament que allò no anava a donar cap solució quan ploquera molt. I així fou.

Estàvem veient com venia l'aigua del carrer de la Sèquia, quan de colp i repent vaig vore una claror forta que venia del corral, i començà a entrar aigua. Què havia passat? Que l'aigua que ja havia omplert els camps que encara existien entre el carrer de Cadis i el carrer Nou, tirà la paret del nostre corral que donava al tros del carrer on després posaren la fàbrica de llimonades. Com ens entrà l'aigua tant de colp, a la meua germana la pujàrem al pis en aigua pel genoll. Tancàrem la porta del corral, però continuava entrant aigua per les vores.

Fernando, el veí de la casa del costat, va vore pel pany de la porta que el nivell de dins de casa era un pam més alt que en el carrer, li preguntà a mon pare si volia que li ajudara a obrir la porta. Ho férem així i el nivell anà baixant. L'aigua havia arribat a més de 70 cm i arribà a tancar el tauler de la màquina de cosir. Alguns veïns deien que eixa aigua que eixia de ma casa omplia més el carrer, però Fernando els va contestar que l'aigua tenia que buscar el seu nivell.

Les cases de la placeta de Sant Roc varen patir molt. Quan plovia ells sempre posaven post a l'entrada de casa, però esta volta els va servir de poc perquè en ca Rafael el *Sabater*, en ca la *tia* Simona, en ca *Trencacampanes...* entrà quasi metro i mig d'aigua. També entrà aigua en moltes de les cases del carrer de València, però poca cosa, un pam d'aigua només. Després el veïnat ajudàrem a les cases de la placeta de Sant Roc, perquè allí es posà més d'un pam de fang i tarquim...»

Roser Matínez García. 10 anys

«Jo estava malalta de grip en casa, en ma mare. Mon pare estava treballant, i les meues germanes majors treballant fora de casa. Eixe dia ploqué molt. Vivíem al carrer de la Mare de Déu de l'Olivar, a l'altura del carrer del cine/Dos de Maig, en una casa de planta baixa com totes les del barri. Recorde que vingué un veí, Ramon Martí, casat en Faustina, a dir que venia la *rambleta*.

El primer que feu ma mare fou llevar el plom de la llum, i posar en alt tot el que pogué: el sac de farina, les cadires damunt el somier, i els matalassos damunt les cadires...A mi m'envià a ca mon *tio* Salvoret el *Picante*, que vivia en front de ma casa i tenia el pis damunt de la planta baixa. I quan ella estava acabant d'arreglar les coses, li entrà una trompada d'aigua i quan anà a eixir es trobà que no podia tancar la porta. Jo estava en el balcó amb els meus *tios*, i veia com patia per a tancar. La porta no tenia ansa i li costà molt per a poder tancar. Mira si ens espantàrem tots que el primer que feu ma mare a l'endemà, després de deixar neta la casa, va ser anar a la ferreteria i comprar una ansa per a la porta.

Des del balcó recorde com la corrent d'aigua que venia pel carrer del cine arrossegava els troncs de fusta i pegaven cops contra la porta de ma casa. La meua germana treballava en Torrent, i quan venia per la fillola i el carrer del Convent començaren a contar-li tot el que havia passat, es va espantar molt i quan ens va vore esclatà a plorar. En el pis dels meus *tios* ens refugiàrem la meua família, la *tia* Carmen la *Cucala* i més veïns, i allí pasàrem la nit.

De bon matí ens posàrem a traure fang, jo calcule que entrà vora a 1 metro d'aigua. Per la vesprada ja havíem aconseguit tenir neta la casa. Però l'olor de tarquim i la humitat ens durà molt de temps, tardà anys en anar-se'n. Una cosa no poguérem salvar: el bagul on ma mare havia anat guardant l'aixovar de les tres filles. Pesava molt, i ella a soles no pogué posar-lo en alt.

Recorde que eixe any, a festes, havien eixit clavaris de la Mare de Déu els hòmens del carrer. En ma casa ja havia estat la Mare de Déu i havíem fet la novena, i a la imatge la inundació la pillà damunt d'una taula en ca la *tia* Isabel, casada en el *tio* Salvoret el de *Panolla*. L'aigua estigué a punt d'arribar dalt de la taula...»

José Sena Portalés. 27 anys

«En aquell moment teníem el meu germà Paco i jo dos camions. Aquell dilluns ens pillà treballant fora del poble i no vaig viure directament l'entrada d'aigua en el poble. La faena ens vingué ja a l'endemà, quan començàrem a carregar fang en els dos camions, els primers dies en el poble, però

com la marxa l'acabàrem prompte, haguérem d'anar a València a ajudar a traure fang en els carrers de vora el riu on s'havia acumulat molt, però que molt de fang...

Vàrem estar dedicats molts dies, sense cobrar ni res. Només ens pagaren en Govern Civil el gas-oil.»

Pepe Soriano Bessó. 12 anys

«El diumenge estava en el llit malalt de grip, i a la caiguda de la vesprada, endormiscat com estava en el llit, recorde vore allà lluny llamps i més llamps com il·luminaven el cel, per la part de ponent del poble que es on donava la finestra del dormitori.

A l'endemà pel matí plougué sense parar, i hi hagueren moments que els trons i els llamps els teníem damunt del poble mateix. Recorde que el meu iaio Micalet, que tenia ja vora els 80 anys, li demanà a ma mare que cremara el manoll de branquetes d'olivera que repartien en la processó del Diumenge de Rams i que les famílies guardaven en casa per a quan venien les tronades. I començaren els dos a recitar allò de *Santa Bàrbara està en el cel, i l'Espirit Sant amb ella, per a que ens lliure dels llamps i d'una mala centella...*

Dies després, com no hi havia escola en València, on jo anava a fer el batxillerat, mon pare ens dedicà al meua germà i a mi a un faena molt novedosa. Resulta que eixe estiu mon pare tenia plantat el darrer camp d'arròs, al final ja de la "moda" que uns anys enrere s'havia iniciat, de plantar arròs en la partida del Terç. Les garbes amuntades aguantaren totes les pluges en un descampat que hi havia després de la vaqueria, al final del carrer d'Alcoi. Una volta trillat, l'arròs havia que escampar-lo perquè es secara i no es grillara. Recorde que el diari Levante publicà aquells dies fotos dels llauradors de Castellar i de Pinedo secant l'arròs en l'Avinguda Blasco Ibáñez (en front de les facultats) i en l'Albereda. Però al poble no hi havia sequers com als pobles de a prop de la marjal, i no teníem cap carrer asfaltat ni adoquinat.

Mon pare parlà amb la senyoreta ama del castell, donya Isabel, i li autoritzà que poguera secar l'arròs en les andanes de dalt de tot del castell on,

encara que no hi havien finestres, corria molt d'aire. Només arribaren a pujar un sac, perquè allò es feia molt pesat de pujar a una altura tan alta. Mentre els hòmens provaven a trobar solucions jo vaig tenir l'oportunitat de moure'm per dalt del castell, i vaig vore el forat que havia fet dies abans el llamp en la paret que donava a la teulada de la torre del cantó del molí.

Al final els sacs d'arròs anaren a parar al pati d'entrada de les classes de les catequistes, i allí vàrem estar dos o tres dies el meu germà Vicent i jo fent cavallons en els peus per a que l'arròs s'airejara...»

Querubín Martínez García. 13 anys

«Els meus pares i els meus germans, Adolfo i Amélia, vivíem en Cenizate, un poble d'Albacete, prop de Casas Ibáñez. Ho teníem tot aparaulat per a vindre a viure a Alaquàs. Junt amb una altra família de Cenizate, el matrimoni Miguel Gómez i Filomena Bermejo i els seus cinc fills, havíem comprat la casa del *tío* Hilario, en el carrer de Sant Roc. La meua família havia d'ocupar la planta baixa, i l'altra el pis de dalt.

I quan ja estàvem a punt de vindre, ens avisaren que no era el millor moment, que acabava d'haver una inundació i que era aconsellable esperar un temps. Recorde que vinguérem en gener de l'any 1958, quan havien passat tres mesos. Recorde que passàrem molt de fred, perquè el viatge el férem dalt del camió que traslladà els mobles de les dos famílies...»

ALMANAQUE DE "LAS PROVINCIAS". 1957. (informació facilitada per Lola Alfonso Noguero)

Sobre les onze horas más o menos del día 14, aparecieron en las calles céntricas de esta localidad varios coches, en su mayoría procedentes de los poblados marítimos de Valencia, en cuya zona, a consecuencia de la inundación sufrida en la noche última, ni los hornos ni los comercios estaban en situación de proporcionar servicio. Aquí venían, por lo tanto, en busca víveres.

Los detalles breves y escuetos que estos hombres aportaban al contestar cada pregunta que se les dirigía, y por otra parte las noticias que de la zona

alta de la población llegaban de que se esperaba la aparición de la “rambleta”, hicieron que en la mayoría de las casas de esta villa se dispusieran a prevenirse contra la posible inundación.

Las calles más próximas a la estación de Aldaya se sintieron prontamente invadidas por el nerviosismo y cada cual fue construyendo en su propia casa, valiéndose de mesas, sillas u otros elementos apropiados, lugares en alto en los cuales depositaban los objetos que deseaban resguardar del peligro, sin pensar ni remotamente que el agua que se temía invadiera las casas iba a alcanzar el nivel que después adquirió y que hizo vanas todas las previsiones tomadas anteriormente.

Algo más tarde de las catorce horas, se vió que el agua que caía en forma excesiva, era muy superada por el arrastre de la corriente, prueba cierta de que lo tan temido había tenido lugar, se había salido la “rambleta”. De forma visible se producía la subida del nivel de las aguas, de tal manera que en cosa de diez o doce minutos, en el centro de la población el cauce alcanzó una altura de sesenta centímetros.

Nadie supo en el curso de una hora a partir de entonces otra cosa que no fuera lo que les sucedía a sus familiares y a su propia vivienda; cada cual se dedicó a achicar en su domicilio el agua que inevitablemente se filtraba por las grietas que quedaron en la tapada puerta, en otras, los muros cedieron en parte o en su totalidad y los ruidos impresionantes de su derrumbamiento eran seguidos por la tromba de agua que irrumpía en sus hogares.

Pasó la hora trágica de cada cual, y los que resolvieron aunque en parte su situación, se lanzaron a la calle a proporcionar ayuda a sus vecinos. Es muy de destacar que se vio transitar por las calles con agua muy sobre las rodillas, cumpliendo el deber del momento, al guardia municipal de esta villa.

Sobre las cuatro de la tarde, cuando el descenso se inició, comenzó el espectáculo triste de mostrar los efectos de la inundación producida : muebles, ropas, enseres, residuos se amontonaban por doquier, destrozados y sucios.

Al día siguiente, continuando la misión emprendida, se vio a las autoridades de la población totalmente pendientes de la suerte que habían seguido los vecinos afectados y proporcionándoles toda clase de ayuda.

Hasta el momento, solamente ha discurrido nuestro comentario en torno al sector hogareño, que es a nuestro modo de ver las cosas, el que abarca la mayoría del desastre que en nuestra villa ha producido la inundación; no ya en cuanto al valor económico se refiere, con ser su capítulo de los más nutridos, sino en cuanto a la angustia que en repetidos casos dominó, por querer salvar primeramente la vida y junto a ella los objetos que se intentó vanamente sustraer en principio a la fuerza destructora, que al final los hizo suyos. Para estos objetos en infinidad de casos, aun suplidos por otros hasta de un valor superior, siempre guardamos un recuerdo nostálgico.

En total se consideran inundados 450 edificios, de los cuales la mayoría, por la relativa facilidad de sus moradores en valerse por sí mismos para su recuperación, no han figurado en las listas de damnificados. En estas relaciones figuran solamente 81 y son éstos los afectados de manera más acentuada, bien por la cuantía de los destrozos, o bien por la situación económica precaria de los interesados. Oscilan los daños producidos en cuanto se refiere a ajuar, sobre las 825.000 pesetas.

En las industrias, los daños producidos también son de una cuantía elevada, dada la abundancia de empresas existentes en esta población, la mayoría de ellas de condición modesta, pero que en estas fechas, próxima ya la campaña de Reyes, estaban dedicadas por completo a la preparación de los mayores pedidos de todo el año. No será la pérdida sufrida, menor de 750.000 pesetas. En la empresa Salvador Forment Tárrega, la fuerza de las aguas, que entraron por la trasera del edificio, inutilizó gran parte de material en proceso de producción y luego, por la dicha fuerza de la corriente, el agua se abrió paso en la parte delantera del edificio y arrastró tras sí piezas y más piezas de forma que desvalijó por completo las existencias almacenadas. Las empresas más afectadas son 22.

En la partida edificios, debemos anotar un gran número de paredes derruidas, en algunos casos acompañadas de cubiertas, ascendiendo aproximadamente los perjuicios por este concepto a 150.000 pesetas.

En la agricultura no serán los daños producidos inferiores a 2.000.000 de pesetas.

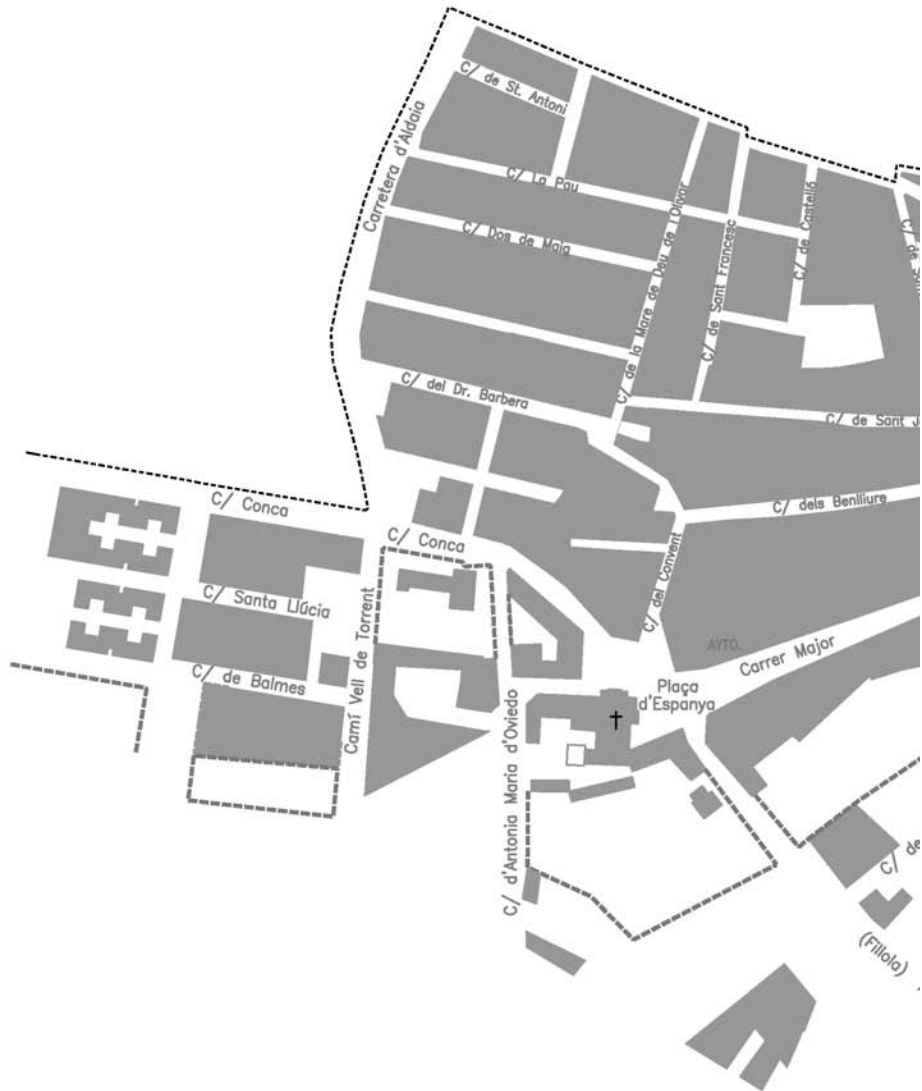
En las vías públicas de la localidad o sea en perjuicios ocasionados directamente a nuestro municipio, podemos contar como pérdida la suma de 200.000 pesetas.

Resumidas las cantidades que con los datos que se han podido recopilar, hemos detallado anteriormente, veremos que el total asciende a 3.925.000 pesetas.

Ello es lo que la inundación de octubre de 1957 reservó para nuestra localidad, que aunque profundamente dolorida por los daños sufridos, a la hora de efectuar una subscripción por los mayormente damnificados, o a la de ceder sus hombres y vehículos para ayudar en la batalla del barro en la capital, no dudó ni por un momento en prestar toda la colaboración posible.

Mariano PLANELLS SEGURA – Corresponsal de Las Provincias

Nota.- Alaquàs també va patir una inundació en l'any 1731. El lector pot trobar més informació en els següents volums de *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs : La inundació d'Alaquàs de 1731*. José Royo Martínez. Volum IV 1984, pàgines 35-37 ; *Don Blas Jover Alcázar : dos documentos inéditos sobre su eficaz intervención en el restablecimiento de la Villa de Alaquàs tras la riada de 1731*. Eduardo Genovés López de Sagredo. Volum XIV 1995, pàgines 157-162 ; i *La inundación del Turia de 1731. Narración histórica e interpretación geográfica*. Teresa Pérez Martínez. Volum IX 1990, pàgines 15-29.

".. En el centro de la población el cauce alcanzó una altura de sesenta centímetros... En total se consideran inundados 450 edificios..." (LAS PROVINCIAS, octubre, 1957).

